

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 802635/8

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב יצחק אלמליח, הרב מיכאל עמוס, הרב מימון נהרי

המערער: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד עדיאל מליץ)

נגד

המשיבה: פלונית (ע"י ב"כ טו"ר אביחיל צדוק)

הנדון: כתובה - קבלת ערעור על גובה כתובה ופיצוי

פסק דין

לפנינו ערעור הבעל לשעבר (להלן המערער) המיוצג על ידי ב"כ עוה"ד עדיאל מליץ על החלטת בית הדין האזורי באר שבע מיום ח' בשבט תשע"ו (18.01.2016) בה נעתר בית הדין (בדעת הרוב) לבקשת האישה לחייבו בסך ארבע מאות אלף ש"ח בעבור כתובה ופיצוי.

האישה (להלן המשיבה) מיוצגת על ידי ב"כ טו"ר אביחיל צדוק.

המערער מבקש לבטל את החלטה הנ"ל מהנימוקים המפורטים בכתב הערעור.

מסקנת בית הדין שיש לקבל את הערעור. יש לפסוק בתיק זה כשיטת דעת המיעוט כפי שהיא מופיעה בפסק הדין. כדי לבסס את הכרעתנו נצטט קטעים רלוונטיים מהחלטה נשואת הערעור.

נימוקי דעת המיעוט

תחילה נצטט את דעת המיעוט בקצרה:

ואם כן, במקרה שלנו, שהתנהגותו המינית של הבעל, הן בתוך הבית, כולל דרישותיו המיניות כלפי אשתו, ובפרט שמדובר בבני זוג חרדים, והן בהתנהגותו כלפי הבת המשותפת, מעשים אלו גרמו לאישה למאיסות מוחלטת לפחות מחיי האישות וחוסר יכולת לחיות עמו כבעל ואישה, מצב שנגרם בעטיו ועקב התנהגותו של הבעל, ועל כן, הבעל במעשיו הרעים ושלא מחמת אונס, גרם לניתוק בין הצדדים ולאיי קיום יחסי אישות, וודאי שהאישה לא מפסידה את זכותה העקרונית והבסיסית לכתובה ולתוספת כתובה.

לאור כל האמור, אין ספק, שהבעל חייב לשלם לאישה את מלוא הכתובה כולל תוספת כתובה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ג. ערך הכתובה

יש לדון בערך הכתובה, הכוללת את עיקר כתובה בסך 200 זוו וכן תוספת כתובה בסך "מאתיים זקוקים" ועוד 10,000 דולר.

כידוע, נחלקו הפוסקים מה הוא משקל הכסף ב"מאתיים זקוקים". [עיין מאמר אב"ד רחובות הרה"ג נחום גורטלר שליט"א שורת הדין ובביכורי גושן]. המשקל לשיטות השונות נע בין 2.8 ק"ג כסף לבין 57.6 ק"ג כסף (דעת החזון איש). הרה"ג שלמה שפירא שליט"א, אב"ד בנתניה, הוציא פסק דין מקיף בבירור בנושא זה (בתיק 917210/2 פסק דין מיום כ"ד בטבת התשע"ו) עיין שם. (05.01.2016), עיין שם.

בדרך כלל, במקרה שיש ספק בגובה החיוב, יש להפעיל את הכלל "המוציא מחבירו עליו הראייה" ולחייב את הבעל בסכום הנמוך, וכפי שנכתב בפסק דין הנ"ל. וכן נפסק ברוב דעות – הגר"ע יוסף והרב קפאח לעומת הגר"מ אליהו זצ"ל – בבית הדין הגדול (פסקי דין רבניים י"א, עמוד 364). בכל זאת, לאור הדברים החמורים אשר בתיק זה, המלחמה המשפטית אשר ארכה יותר מעשר שנים והפגיעה בבת המשותפת אשר נמצאת באחריות האם וכל הוצאותיה נופלות על כתפי האם אשר מגדלת אותה, בית הדין רואה לנכון – גם כפיצוי לאישה – להכריע בתיק זה לפי השיטה המחמירה של החזון איש. מעין זה כתב גם הרה"ג אושינסקי אב"ד בחיפה בתיק 585334/13, בפסק דין מיום כ"ז בניסן התשע"א (01/05/2011):

בנסיבות תיק זה, שאין ספק לבית הדין כי הבעל עזב את אשתו ועבר להתגורר עם אישה זרה, כפי האמור בהחלטה קודמת וכן מוזכר בפסק דין זה, בית הדין מוצא מקום שלא לפסוק בהכרח כשיטה המקילה ביותר בשאלת עיקר הכתובה (דהיינו מאתיים זווים ומאתיים זקוקים).

באותו תיק, הכריעו כפשרה מחצית מהסכום שקבע החזון איש.

במקרה שלנו, אנו רואים את התוצאות החמורות שנגרמו ממעשי הבעל, וקובעים שיש לנקוט בשיטה המחמירה כפיצוי, וכדעת הגר"מ אליהו. כמו כן, יש להוסיף את עיקר כתובה בבעל אשכנזי: 960 גר' כסף, סך הכול עיקר כתובה ותוספת כתובה (200 זקוקים): 58.56 ק"ג כסף.

לפי המחירים היום (14.3.16), קילו גרם כסף עולה כ-497 דולר. לפי זה, 58.56 ק"ג כסף עולה כ-29,104 דולר. בתוספת 10,000 דולר הנוספים, סך חיוב הכתובה היא: כ-39,104 דולר. שער היציג היום היא כ-3.878 ש"ח לדולר.

לאור כל האמור, סך חיוב הכתובה ותוספת כתובה הוא: 151,645 ש"ח.

סכום זה יש לקזז מחלקו של הבעל בבית כאשר יימכר, על פי החלטת בית המשפט.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כמו כן, הקנס של 24,000 ש"ח אשר נפסק לטובת האישה ביום ב' ניסן תשע"ד (2/4/2014), והקנס של 12,000 ש"ח לקופת המדינה, עומדים בתוקפם אם טרם שולמו.

יש לציין, שכבר לפני חמש שנים הציע בית הדין כהצעת פשרה שהצדדים יחלקו את הדירה, והבעל ישלם לאישה סכום של 180,000 ש"ח כפיצוי כתובה וכפיצוי על עוגמת נפש בחיי הנישואין, כמוזכר לעיל.

לסיכום: על הבעל לשעבר לשלם לאישה כתובה ותוספת ופיצוי סך של 151,645 ש"ח, וכן סך של 24,000 ש"ח (אם לא שולמו עד היום), סך הכול: 175,645 ש"ח.

עד כאן סיכום נימוקי המיעוט לחיוב המערער בסך 151,645 ש"ח.

נימוקי דעת הרוב

לדעתי במקרה שבפנינו יש להעמיד את גובה הכתובה ופיצוי כתובה על הסך המבוקש של 400,000 ש"ח. מהסיבות הבאות:

בנוסף לכל האמור לעיל יש לציין כי האם נשאת בבית עם ילדה נכה שלפי כל החומר שבפנינו הדבר נגרם בעטיו של האב והסכום הנ"ל ישאר לצורך מזונות ומדור של הבת שהרי השוטה דינו כקטן שאביו חייב במזונותיו.

במשך שנים ארוכות בגלל טענות על מצוקה כלכלית, שילם האב רק 3,000 ש"ח לחודש למזונות ששת ילדיו, והשאירם במצוקה כלכלית, כאשר מנגד הוא מבזבז את כספו וכספי משפחתו על דיוני סרק. בין יתר השיקולים לגובה המזונות הנמוך היה הפיצוי בדמות הדירה שתישאר לאישה לצורך גידול ששת ילדיה, שאותם היא מגדלת לבד ללא כל תמיכה מצד האב ומשפחתו, וכדמי טיפול שלא שולמו לאישה מעולם.

מכיוון שעניין גובה הפיצוי נתון לשיקולו של בית הדין יש להעמיד את גובה הפיצוי על סך שיאפשר לאישה לרכוש את מחצית חלקו של הבעל בדירה.

כאמור יש להעמיד את גובה הכתובה ופיצוי כתובה על הסך המבוקש של 400,000 ש"ח.

עד כאן נימוקי דעת הרוב.

רקע עובדתי מפורט היטב ובהרחבה במבוא שנכתב על ידי הדיין שהיה בדעת המיעוט, ובית הדין אינו מוצא לנכון למחזר דברים קשים שהצניעות יפה להם, ואין הנייר יכול לסובלם.

נציין בקצרה רק את העובדות הרלוונטיות למתן ההכרעה.

הצדדים נישאו זה לזה כדת משה וישראל בשנת 1987 ולהם ששה ילדים משותפים, מהם אחד קטין כבן שש עשרה וחצי.

א. הצדדים התגרשו לפני כשנתיים, לאחר דיונים רבים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

- ב. לצדדים, ילדה חריגה הנזקקת לטיפולים בגין מצבה הנפשית.
- ג. הילדה כבת 23 נמצאת במשמורת האם, ומתגוררת עמה יחד עם הקטין.
- ד. לצדדים, דירה בבעלותם שנרכשה על ידי אם המערער.
- ה. המשיבה עושה בה שימוש בלעדי עם הילדים, החל מסוף שנת 2004.
- ו. למשיבה הזכות להשתמש בדירה, עד הגיע הבן הקטין לגיל 19 (כ"ז בתמוז תשע"ט (30.7.2019)). זכות זו ניתנה לה בהחלטת בית המשפט בחודש יוני 2013, בהתאם להודעה מוסכמת של הצדדים.
- ז. נקבע שלאחר מכן, הדירה תימכר ותמורתה תחולק בין הצדדים בחלקים שווים.
- ח. בשנת 2004 פתחה המשיבה לראשונה תיק תביעה לגירושין, תיק שנסגר בשנת 2006 בגין הזנחת התביעה לאחר כמה דיונים.
- ט. המשיבה תבעה את חמותה בבית דינו של הגר"נ קרליץ במזונות ילדי הצדדים, ובית הדין פסק לחייבה בסך 5,200 ש"ח מהנימוקים המפורטים שם. (ראה פסק דין מיום כ"א אב תשס"ו)
- י. פסק דין זה בוטל בבית המשפט, לבקשת אם המערער.
- יא. בשנת 2010 הגיש המערער תביעת גירושין שנסגרה לבקשתו בהחלטת בית הדין, מיום י"ב באייר תשע"ד (12.5.2014). בהחלטה זו חוייב המערער בהוצאות משפט למשיבה בסך 24,000 ש"ח, ו-12,000 ש"ח לקופת המדינה בעבור שמונה דיונים.
- יב. בתאריך ב' בתמוז תשע"ג (10.6.2013) פתחה המשיבה (כאפוטרופסית על הבת) בבית משפט תביעת נזיקין נגד המערער בשם הבת שנפגעה. פרטי התביעה מפורטים שם שעניינם התעסקות המערער עם בת התובעת, אולם בית הדין אינו מוצא לנכון להביאם מפאת המעשים החמורים המיוחסים לאב, ודי לחכימא. לכתב התביעה צורפו חוות דעת של פסיכיאטרים, פסיכולוגים ועו"ס ותלונה למשטרה.
- יג. בתאריך כ"ז באלול תשע"ג (2.9.2013) הוגש בתביעה זו כתב הגנה על ידי המערער ובה הכחשות, ובקשה לדחיית התביעה. לכתב ההגנה צורפו מסמכים וחוות דעת מומחה.
- יד. בחודש מרץ 2013 ביקשה המשיבה לסגור את התיק בבית משפט. בקשה זו אושרה בבית משפט והתיק נסגר.
- טו. בתאריך ז' באב תשע"ד (3.8.2014) פתחה המשיבה בשנית תיק תביעה לגירושין ולחייב המערער בכתובה ובפיצוי בסך כולל של ארבע מאות אלף ש"ח.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כאמור, בהחלטת בית הדין נשואת הערעור, נקבע לדעת הרוב, כי המשיבה זכאית לקבל ארבע מאות אלף ש"ח, כדי לאפשר לה לקבל את חלקו של המערער בדירה, ועל כך הערעור.

להלן טיעוני המערער המרכזיים

א. שגה בית הדין כאשר התעלם מהעובדה, שהמשיבה פתחה לראשונה בהליכים לגירושין ולא הסכימה לניסיון שלום בית.

ב. שגה בית הדין כאשר התעלם מהעובדה שהמשיבה קיבלה כבר מחצית מהדירה מאימו שרכשה את הדירה, ורשמה אותה גם על שמה. ניתן היה להסתפק בפיצוי זה ששוויו סך 425,000 ש"ח.

ג. שגה בית הדין (דעת הרוב) בכך שהתעלם מהצעת פיצוי שהוצעה על ידי בית הדין לפני מתן החלטתו נשואת הערעור, בסך מאה שמונים אלף ש"ח. (מצרף החלטת בית הדין מיום כ' באדר א' תשע"א 24.02.2011).

ד. שגה בית הדין בכך שהתעלם מהעובדה שאסיפת המסמכים שהומצאה על ידי המשיבה נכתבה לבקשתה להשתמש בילדה חריגה שנולדה עקב מצוקה עוברית בעת לידתה. לדבריו, היה על בית הדין לבקש את תיקה של הילדה מבית החולים בו נולדה ולהיווכח בצידקת טענתו שאין הוא האשם במצבה הנפשי.

ה. שגה בית הדין בכך שהתעלם מהעובדה שתיק תביעת נזיקין שפתחה המשיבה בבית משפט נסגר לבקשתה. לדבריו, יש לראות בכל טענותיה, עלילה מרושעת כלפיו במטרה לסחוט ממנו כספים שאינם מגיעים לה על פי דין. מציין עוד לכך, שהעלילה כשלה אף במישור הפלילי. לא הוגש נגדו כתב אישום, למרות עדות של הפסיכיאטר במשטרה. מצרף תלונת הפסיכיאטר ותסקיר שירות הרווחה, שאין הוכחות להגשת כתב אישום.

ו. שגה בית הדין בכך שהתעלם מהעובדה שהחל משנת 2004 המשיבה מתגוררת בדירה ללא תמורה, ובהתאם לפסק בית משפט היא רשאית להמשיך ולהתגורר בבית ללא תמורה, עד ליום 30.07.2019.

ז. המשיבה אינה יכולה ליהנות מפיצויים, בגין טענתה כי התעלל בבנות. בנותיו הבגירות עשויות לתבוע אותו בבית משפט, ולחייבו בפיצויים כפולים תוך כדי הסתייעות בפסק דין זה, שמקבל את גירסת המשיבה לפיה התעלל בהן.

לסיכום: מבקש לדחות את החלטת בית הדין נשואת הערעור, ולפטור אותו מחובת הכתובה והפיצוי.

להלן טיעוני/תגובת המשיבה המרכזיים

א. טענות המערער נטענו בפני בית הדין האזורי במהלך דיונים רבים, שבית הדין עמד על עמדתם של הצדדים לאחר חקירות ודרישות, והגיע למסקנה, שמגיע למשיבה פיצוי בעבור התעללותו של המערער בה ובבנות. גובה הפיצוי שנקבע הוא ארבע מאות אלף ש"ח.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לדבריה, סגרה את תיק הנזיקין בבית משפט כי לא היתה מעוניינת שחלקו של המערער בדירה יעבור לרשות הבת, והיא תמכור חלק זה בנזיד עדשים. ובאשר לטענה שלא הוגש כתב אישום, ציינה לנימוקי פסק הדין שאין הוכחה מכך שהדברים לא נעשו.

ב. המשיבה פתחה לראשונה תיק תביעה לגירושין בעקבות הגילוי על כך שהמערער התעסק עם הבת השלישית בעודה קטינה וכתוצאה מכך היא סובלת מבעיה נפשית, מאובחנת פסיכיאטרית, מטופלת בתרופות ונזקקת לטיפולים נפשיים באשמת המערער וכפי שבית הדין האזורי ציין זאת בכמה החלטות.

ג. בית הדין ניסה להביא את הצדדים להסכמות אולם המערער סירב.

ד. המערער מימן עורכי דין לייצוגו במשך שנים רבות ורק בתקופה האחרונה קיבל עו"ד מהסיוע המשפטי.

ה. למערער יכולות כלכליות עקב היותו מהנדס במקצועו.

ו. אימו של המערער היתה אישה אמידה שנתנה למשיבה את הדירה הזולה שבבעלותם, באומרה למשיבה "אני קונה לך את הדירה כפיצוי על הסבל הרב שאת עוברת ממנו", וזאת מכיון שהכירה את "התכשיט" שלה. מציינת כי גם כשהמערער עזב את בית הצדדים ועבר להתגורר עם אמו, היא זרקה אותו לאחר שנתיים. עוד מציינת כי גם ליתר ילדיה רכשה דירות.

ז. אם המערער הותירה צוואה לפני מותה בה חילקה את עיזבונה לשני ילדיה ולא למערער שויתר על זכותו בכוונה. מציינת לסעיף 11 לצוואה שבה נקבע כי האחות שמקבלת חמשים אחוז תהא רשאית להעביר כספים לפי שיקול דעתה למערער לקיום צרכיו. לטענתה, המערער יקבל כספים במסגרת זו.

לסיכום: מבקשת לדחות את הערעור ולחייב את המערער בהוצאות משפט.

דיון והכרעה

בבואנו להכריע בסוגייה זו שומה עלינו ללמוד היטב את נימוקי הרוב בהחלטת בית הדין נשואת הערעור.

נשוב ונצטט את הנימוקים שהובאו בדעת הרוב:

ד. בנוסף לכל האמור לעיל יש לציין כי האם נשארת בבית עם ילדה נכה שלפי כל החומר שבפנינו הדבר נגרם בעטיו של האב והסכום הנ"ל ישאר לצורך מזונות ומדור של הבת שהרי השוטה דינו כקטן שאביו חייב במזונותיו.

ה. במשך שנים ארוכות בגלל טענות על מצוקה כלכלית, שילם האב רק 3,000 ש"ח לחודש למזונות ששת ילדיו, והשאירם במצוקה כלכלית, כאשר מנגד הוא מבזבז את כספו וכספי משפחתו על דיוני סרק. בין יתר השיקולים לגובה המזונות הנמוך היה הפיצוי בדמות הדירה שתישאר לאישה לצורך גידול ששת ילדיה, שאותם היא מגדלת לבד ללא כל תמיכה מצד האב ומשפחתו, וכדמי טיפול שלא שולמו לאישה מעולם.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ו. מכיוון שעניין גובה הפיצוי נתון לשיקולו של בית הדין יש להעמיד את גובה הפיצוי על סך שיאפשר לאישה לרכוש את מחצית חלקו של הבעל בדירה.

העולה מן האמור, שני נימוקים מרכזיים לחיוב המערער בפיצוי בסכום הנ"ל.

א. מכח חברותו של האב במזונות בתו השוטה כדין הקטן.

ב. בפסיקת המזונות הנמוכים שנקבעו בסך 3,000 ש"ח לחודש נלקח בחשבון פיצוי בדמות הדירה שתישאר בבעלות המשיבה מאחר שגידלה את ששת הילדים ללא תמיכה שלו או של בני משפחתו. ומאחר ששווי הדירה הוערך בשמונה מאות חמשים אלף ש"ח ולצורך רכישת חלקו של המערער המשיבה זקוקה לארבע מאות עשרים וחמשה אלף ש"ח נפסקו פיצויים בגובה ארבע מאות אלף ש"ח. (בצירוף 24,000 ש"ח שנפסקו לטובת המשיבה כהוצאות משפט).

ניתוח העובדות

נפתח בנימוק העובדתי. מהעיון בחומר שבתיקים החל משנת 2004 (כולל תיקים סרוקים מבית הדין האזורי) לא מצאנו התייחסות מפורשת של בית הדין לכך שהמזונות הנמוכים שנפסקו ניתנו בהתחשב בכך שהמשיבה תקבל בתמורה את חלקו של המערער בדירה.

מה שכן מצאנו כי המשיבה וב"כ מציינת באחת מבקשותיה (עוד בשנת 2005) להארכת פסק דין של מזונות הילדים בסך 3,000 ש"ח לחודש בעבור ששה ילדים, להחלטת בית הדין מיום י"א בשבט תשס"ו (9.2.2006) בה קבע בית הדין:

מן הראוי היה שבית הדין יפסוק סכומים גבוהים יותר, אולם מתוך רצון שהצדדים יגיעו להסכם גירושין, לא מיצה בית הדין את הדין עם הבעל.

המשיבה הגישה מספר פעמים בקשות למתן ארכה לפסיקה זו ובית הדין נעתר לבקשתה תוך שהוא מציינ כי לא יהיה שינוי בסכום דמי המזונות אף על פי שמספר הקטינים פחת. החלטות אלו משתרעות על תקופה של כשתים עשרה שנה ובלא פחות משלושה עשר תיקי מזונות. נציין כי החלטות בית הדין ניתנו לפרקי זמן קצובים, ומשום כך, הגישה המשיבה פעמים רבות בקשות מעין אלו.

המשיבה עצמה ציינה כי הם חיו ברמה חיים כלכלית נמוכה והסתייעו בקיצבה מהכולל, קיצבת ביטוח לאומי, הבטחת הכנסה וסיוע מבני משפחה.

כאן המקום להעיר כי סכום זה של 3,000 ש"ח לחודש שנפסק למזונות ששה ילדים החל בשנת 2004, שולם בכל מהלך השנים שחלפו, גם כשנותרו רק שני ילדים קטינים אצל המשיבה עד להחלטה מיום ג' באלול תשע"ג (12.08.2013) בה נפסק סכום של 2,500 ש"ח לשני קטינים, והחלטה נוספת מיום כ"ז בשבט תשע"ד (28.01.2014) בה נפסק סכום של 2,000 ש"ח לחודש. בהחלטה מיום י"ד בסיון תשע"ה (01.07.2015) שוב נקבע סכום של 3,000 ש"ח (ע"פ דעת הרוב) והחלטה זו נותרה בעינה עד הגיע הקטינה [מ'] לגיל 18 שאז נקבע סכום מזונות העומד היום על סך 2,000 ש"ח. נציין כי בהחלטה זו נימק בית הדין את עמדתו כדלהלן:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לבני הזוג הנ"ל ששה ילדים כאשר בית הדין קבע סך 3,000 ש"ח לכל הילדים מתוך התחשבות בהכנסות הבעל וטענותיו לחוסר יכולת השתכרות.

לדעת בית הדין ההתחשבות והקביעה של דמי מזונות נמוכים, אינה וויתור על דמי המזונות אלא כוונתה להביא לפריסה של חיוב המזונות למשך השנים, פריסה אשר מתחשבת גם בצרכי הילדים ולכן יש לשמור על רמת תשלום של 3,000 ש"ח לחודש, גם כשנשארו רק שני ילדים בבית, כדי לכפר במעט על המזונות הנמוכים שאותם שילם האב בעבר.

א. יש לציין שיש בבית גם בת חולה, שלפחות מדין צדקה יש לאב חיוב כלפיה, כאשר ייתכן שגם על פי ההלכה יש לאב חיוב לשלם את הוצאותיה מדין חובל, שהרי על פי דעת כל המומחים שהומצאו לבית הדין יש לאב חלק במצבה הרפואי.

ב. טענת האב בנוגע לחוסר קשר עם הילדים בנוסף למורכבות התיק הנ"ל וחלק האב בסיבות לנתק, יש לציין בכאב שבמשך 11 שנה האחרונות הדבר היחיד המעניין את האב ובאי כוחו זה הכסף, כאשר מעולם לא נפתחו על ידו תיקי בקשה להסדרי ראייה !!!

ג. העלויות הגבוהות של בא כוח הבעל לא מוכיחות (בלשון המעטה) חוסר יכולת כלכלית לתשלום דמי מזונות מינימלים.

מכאן אפשר להבין שנימוקי פסק הדין בעניין גובה המזונות ניתנו מתוך התחשבות בהכנסות המערער ובטענתו לחוסר יכולת השתכרות.

אמנם כן, בית הדין הציע במסגרת הצעותיו לסיום ההליכים בהסכם גירושין, הצעה להעברת חלקו של המערער בדירה (ראה החלטה מיום כ' אב תש"ע 13.07.2010) הצדדים נתבקשו להמציא לבית הדין תשובה על הסכמתם לעקרונות ההצעה, אולם המערער טען כי הצעה זו לא ניתנה במסגרת החלטה, אלא כמתווה בכפוף להסכמת בני משפחתו שהתנגדו למתווה זה (ראה תגובה מיום 29.07.2010).

נציין להצעה נוספת, מאוחרת יותר, שבית הדין הציע בהחלטתו מיום כ' באדר א' תשע"א (24.02.2011) לחייב את המערער בכתובה ופיצוי בסך 180,000 ש"ח כאשר הדירה תחולק שווה בשווה.

הצעה זו שונה בתכלית מהמתווה הקודם, בה ניתן למשיבה מלוא חלקו של המערער בדירה.

עוד נציין, לתגובת המשיבה ובא כחה לערעור, שבה היא מציינת בסעיף 16 **לעובדה שאם המערער סייעה רבות לצדדים בפרנסתם כאשר גרו יחד**, ייתכן ומצב זה לא הפריע למשיבה ולכן לא ביקשה הגדלת מזונות מעבר למה שנפסק לה.

עוד מצאנו התייחסות בהחלטות בית הדין הגדול שנדרש לתביעות הדידות של הצדדים עוד בראשית שנת 2006 **לכך שאין חולק כי יכולתו של המערער דלה ביותר** (מדברי הגר"ש דיכובסקי שליט"א בהחלטה מיום כ"ה בטבת תשס"ו 25.01.2006).

בהחלטה נוספת נדחו שני הערעורים של הצדדים על החלטות בית הדין האזורי, המחייבת את המערער בסך 3,000 ש"ח לחודש.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עוד נעיר שהמזונות שבתחלת הדרך היו נמוכים, הפכו להיות גבוהים יחסית בשנים האחרונות, וזאת בהתחשב בעובדה שלמשיבה מדור בעבור הילדים (כיום למשיבה נפסקו מזונות בסך 2000 ש"ח לקטין אחד ללא סעיף מדור הואיל והדירה המשותפת תשמש את המשפחה לתקופה של שנתיים ושבעה חדשים מהיום).

לסיכום פרק זה: לא מצאנו בחומר שבתיקים אסמכתא לכך שסכום המזונות הנמוך שנפסק נקבע בהתחשב בכך שהמשיבה תקבל את חלקו של המערער בדירה. **מצאנו** התייחסות בית הדין האזורי המתחשבת בהכנסותיו של המערער וטענתו להיעדר יכולת השתכרות, כנימוק לקביעת סכום מזונות נמוך.

דין חיוב אב במזונות בתו גדולה

באשר לנימוק הראשון שהמערער חב במזונות בתו השוטה אף על פי שהיא בגירה. לא מצאנו אסמכתא הלכתית לחיוב אב במזונות בתו השוטה הבגירה שלא מדין חובת צדקה.

המרדכי (במסכת קידושין סימן תקנ"ה) התייחס לשאלה של בת גדולה שהיא חולה וזו לשונו:

הנה בת יעקב צועקת עליו שיפרנסה כמשפט הבנות ושישיאנה לראוי לה והיא חולנית וגרע מקטנה כי אפילו פתה אין לה כח לחתוך מפני חוליה ואם אינו רשאי להכניסה לביתו מפני אשתו יפרנסנה בבית אחר. השיב יעקב היא מודרת נגדי ואין לי במה לפרנסה וגם תקע כפו לאשתו שלא יכניס בתו לעולם בביתו. נראה בעיני שאם הוא אמוד ויש לו במה לפרנסה כופין הרב לפרנסה בצמצום אם אינה יכולה להרויח וכו' אבל במזונות יש לכופו או בביתו או מקום אחר. ואי גברא לא אמיד אפילו הכי כפינן ליה בדברים ומביישין אותו בצבור ומכריזין עליו ביומא דספרא בבי כנשתא כדי שיתבייש וידחוק עצמו כדי שלא תצא בתו לתרבות רעה.

דבריו הובאו בספר מנחת אברהם להרב הראשי לישראל הגר"א שפירא (ח"א סימן ד') ושם הוסיף לבאר מספר דינא דחיי:

ומה שסיים המרדכי כדי שלא תצא בתו לתרבות רעה, פירש בדינא דחיי שזהו גם טעם התקנה בקטנים שכופין האב בדברים, אם הוא לא אמיד, ובשוטים אם הוא אמיד. ולכן גם גדולה שאינה יכולה להתפרנס דינה כקטנה לחיוב צדקה שעל האב. ועיין בכתובות (מ"ט ע"א) מצוה לזון את הבנות משום צניעותא וקל וחומר לבנים דעסקי בתורה ועיין ברמב"ם הלכות מתנות עניים (פרק י הלכה טז) ואין להאריך.

דברי הדינא דחיי הובאו באוצר הפוסקים (סימן ע"א סעיף א' אות י"ב) ושם הובא, שכך הביין בערך לחם את דברי הגהות המרדכי.

נמצנו למדים מדבריהם שאם האב אמוד ניתן לכופו בשוטים כדי לכלכל את בתו החולה גם כאשר היא גדולה. אולם אם אינו אמוד אין כופין אותו בשוטים אלא בדברים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ומריהטת הדברים נראה שזהו מדין צדקה עיין שם היטב בהמשך דברי הגר"א שפירא.

וראה עוד בספר שערי צדק (כרך ג') מאמרו של הרב הראשי לישראל הגר"א שפירא זצ"ל שהביא דעות הפוסקים בעניין חיוב האם במזונות ילדים גדולים מדין צדקה והעלה שבדין צדקה שווים האב והאם בחובתם כלפי ילדים גדולים.

וראה עוד בספר אמרי משפט (ח"ב סימן ח') של עמיתנו הגאון הגדול הרב יצחק אלמליח שליט"א, שהרחיב בביאור דין זה של חיוב האם במזונות ילדים מדין צדקה והביא להקת פוסקים שדנו בזה.

ובאמת שמצאנו מחלוקת הפוסקים בדין חוב צדקה שהטילו חכמים על אב למזונות בניו הגדולים מעל גיל שש, האם זהו מהדין הרגיל של צדקה לעניים או דין חמור יותר.

וכבר הרחיב בזה דיין בית הדין הרבני הגדול בדימוס הגר"א דיכובסקי שליט"א בפסק דין שפורסם בפד"ר כרך כ' (עמודים 23-24) מדבריו יוצא שלדעת רבינו ירוחם (הובאו דבריו בבית שמואל סימן ע"א סק"ג) "אמיד" החייב לתת צדקה לבניו, לא הוי כ"אמיד" החייב לתת צדקה לאדם אחר, דגבי צדקה דשאר בני אדם בעינן אמיד גמור ואילו לגבי בניו כל שאינו עני מיקרי אמוד.

עוד הביא בשם האבני מילואים (שם סק"ד) שדין צדקה באב כלפי בניו הנובע מהדין המבואר ביורה דעה (סימן רנ"א ס"ג) שחייב האב לזון את בניו הגדולים מדין קרוב קרוב קודם, חמור יותר מדין צדקה לאחרים.

אולם הדרישה, המחנה אפרים (הלכות צדקה סימן א'), הבית יעקב (סימן ע"א סק"א) ועוד, סוברים שאין הבדל בין חובת הצדקה שיש לאב כלפי בניו הגדולים מגיל שש, לחובת אדם מדין צדקה לעני. וראה עוד בהרחבה בביאור שיטות הפוסקים בדין זה, במאמר שפורסם בספר שערי צדק (כרך ה').

והנה נחלקו הפוסקים האם נאמר דין כפייה בדין צדקה של קרוב קרוב קודם. לדעת ההפלאה (כתובות כ"א סק"ב) אין בזה דין כפייה, ואילו לדעת המחנה אפרים (סימן א' מהלכות צדקה) יש בזה דין כפייה לדעת הרשב"א.

ולכאורה על פי המבואר אין לכוף במקרה דנן את המערער במזונות בתו, ולכל היותר יש לכופו בדברים.

זאת ועוד, לא מצאנו שנעשה בירור בבית הדין, מה הקיצבה שהבת מקבלת מביטוח לאומי, והאם הסכום שמקבלת מספיק לצרכיה. לא ברור מה הם הכנסות הצדדים מכל מקור שהוא, והאם ניתן לחייב את המשיבה להשתתף בחוב צדקה זה כלפי הבת הגדולה.

בנסיבות הללו שהמערער אינו מוגדר כאמיד (לפחות לגבי חיובו מדין צדקה), לא ברור הכיצד ניתן לחייב את המערער בסכום גלובלי ללא בדיקה של צרכי הבת. המערער מוחזק כאדם שאינו אמוד, וכמו כן יש לו חוסר יכולת השתכרות (וכפי שצינוו הדיינים) ומהיכן ניתן לכופו להוציא ממון מחלקו בדירה?

ובביאור גדר שיעור חיוב צדקה של אב כלפי ילדיו הגדולים ראה במאמרו המקיף של דיין בית הדין הרבני הגדול בדימוס הגר"ח איזירר שליט"א בספר שורת הדין כרך ח' (עמודים שיז-שיח).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שכז) שם הרחיב לבאר דין זה, וכמו כן דן האם ניתן לפטור את האב מחיוב צדקה ולהטיל זאת על קופת הצדקה הציבורית. במסקנתו העלה, שלגבי ילדים גדולים הלומדים ואינם משתכרים (בגילאי 15-18) יש חיוב על האב לזונם מדין צדקה, ואינו יכול להטיל פרנסתם על גבאי צדקה. (והביא מקור הדין תשובת הרשב"א שהובאה להלכה בשולחן ערוך יורה דעה סימן רנ"א ס"ד ובסימן רנ"ז ס"ח) אולם כל זה כאשר ידו משגת. ובהגדרת "ידו משגת" כתב:

הכוונה היא, שיוכל לפרנסם מבלי לדחוק את עצמו, שהרי כאשר אין סכסוך במשפחה, הוא בפועל מוציא על עצמו הרבה פחות מחצי משכורתו. לכן אם יתן לילדיו שלישי משכורתו או ארבעים אחוזים, הרי לכו"ע אינו דוחק עצמו ברוב המקרים. וכמובן שבכל מקרה ידון בית הדין לגופו, ואינו רק להזכיר את הכלל שהגדר של "ידו משגת", הכוונה בלא דוחק.

ולענין חיוב מכירת דירה לצורך תשלום שחיובו מדין צדקה כבר הביע בית הדין הגדול עמדתו בהחלטתו מיום י"ג באייר תשס"ו ו"ג באייר תשס"ו (11.5.2006).

ומכאן למקרה דנן. המערער לא נחקר על אודות השתכרותו אם בכלל הוא משתכר. מה שידוע הוא, שבחייהם המשותפים למד בכולל וקיבל קיצבה זעומה מהנהלת הכולל, כאשר פרנסת המשפחה לא הסתמכה כלל על הקיצבה שלו ונשענה לפי מה שהבאנו לעיל על סיוע מאימו וקיצבאות נוספות המגיעות לסך של כששת אלפים ש"ח לחודש שסיפקו את כלכלתם של שמונה נפשות (ההורים וששת הילדים) כלומר המשפחה חיה ברמת חיים נמוכה, מה שלא מצדיק חיוב המערער בחוב מזונות מדין צדקה ברמה של מגורים בדירה בת חמשה חדרים לשלוש נפשות. כמו כן לא התברר כמה קיצבה מקבלת הבת החריגה ומה הם צרכיה.

המסקנה המתבקשת היא, שבנסיבות הללו אין הצדקה לחייבו במזונות ומדור בתו הגדולה מדין צדקה.

נימוק נוסף לקבלת הערעור

נימוק נוסף לקבל את הערעור מבוסס על הקביעה ההלכתית שאין מעקלים נכסים להבטחת חוב מזונות מדין צדקה.

גם אם נניח שהמערער אמיד ואפשר לחייבו בצדקה מדין קרוב קרוב קודם, לא ניתן לעקל את חלקו בדירה לטובת חוב צדקה זה, שהרי הבת כיום בגיל 23.

הגר"א גולדשמידט זצ"ל בספרו עזר משפט סימן י"ג דן בהרחבה בעניין זה, ולאחר מיצוי הדין האם אפשר לתת סעדים כמו עיכוב יציאת אב מהארץ או עיקול נכסיו להבטחת חבותו במזונות ילדים, הגיע למסקנה שלמזונות ילדים שלא מכח התחייבות (התחייבות בהסכם גירושין מ.ג.) אזי, עד הגיעם לגיל שש אפשר לעכב או לעקל לצורך הבטחת מזונותיהם וכדין מזונות אישה. מזונות ילדים מעל גיל שש, ספק רב אם יכולים לעכב או לעקל לצורך מזונותיהם. מזונות ילדים שלאחר גיל תקנת הרבנות הראשית שאינם אלא מדין צדקה אין מעכבים ואין מעקלים להבטחת מזונותיהם. וראה שם בעמוד קע"ב (3) במה שכתב:

אין להטיל על החייב ערבויות שלא יוכל לעמוד בהן והדרך תיסגר עליו לחלוטין, הואיל ומעצם הדין אין עליו כל חיוב פירעון, והעיכוב הוא רק

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

להציל עשוק מיד עושקו, יש להזהר לא לעשוק את האב בשלילת חירות תנועתו עקב חוב שאין עליו עדיין לשלמו, ומצוה להציל גם עשוק זה כל זמן שאין חשד מבוסס שמטרת יציאתו היא כוונת זדון להתחמק מתשלום החוב.

דבריו הנוקבים של הגר"א גולדשמידט מהווים מגדלור ותמרור אזהרה לכל מי שעוסק בשאלה זו של עיקולים בנכסי אב להבטחת חבותו במזונות ילדיו, ודוק מיניה לאתרין. (וראה עוד במאמרו המקיף של הגר"ש דיכובסקי שליט"א בספר שערי צדק הנ"ל, ואין כאן המקום להאריך, וראה עוד במאמרו של הגר"ש שפירא זצ"ל שהבאנו לעיל, שביאר שאין חובת האב במדור וכסות לבן בהתאם לרמתו של האב, ורק בחוב מזונות גרידא נאמר דין זה).

אם נקבל עמדת הרוב נמצא איפוא שאנו מעקלים את חלקו של המערער בדירה להבטחת חוב מדין צדקה באדם שיש ספק אם הוא אמוד, אולם ברור מהעובדות הידועות לנו שהמערער נותר ללא רכוש ועם חוב עצום לביטוח לאומי, כאשר המשיבה תיוותר עם דירה בת חמשה חדרים בבעלותה.

נימוק נוסף לקבלת הערעור

בית הדין קמא קבע את עמדתו בעניין חלקו של המערער בדירה בהחלטתו מיום י"א בשבט תשס"ו (9.2.2006) שם קבע בהאי לישנא "מן הראוי היה שבית הדין יפסוק סכומים גבוהים יותר אולם מתוך רצון שהצדדים יגיעו להסכם גירושין לא מיצה בית הדין את הדין עם הבעל. **יש לציין שבשלב זה הביטוח לאומי מלווה לאישה את הכסף או חלקו, כאשר לבעל מחצית דירה אשר ברבות הימים יוכלו לשלם את החוב מן הדירה"** (ההחלטה עוסקת במתן הבהרה להחלטתו שפסק את הסך 3,000 ש"ח וזאת בתגובה לבקשת בית הדין הגדול בגין ערעור שהוגש על ידי המערער).

בהחלטה זו קבע בית הדין את עמדתו באופן חד משמעי, בשאלת היעוד של חלקו של המערער בדירה, שברבות הימים ניתן לגבות את חובו של המערער לביטוח לאומי, מחלקו בדירה. ואכן המערער עומד בפנינו ומבקש להותיר את חלקו בדירה כדי שהביטוח הלאומי יוכל לגבות את חוב המזונות שהצטבר בשל אי עמידתו בתשלום (ראה סעיפים 22-16 לכתב הערעור). לדבריו, עם קבלת המשיבה את חלקו בדירה יותר עם חוב בסכום של כארבע מאות אלף ש"ח לביטוח לאומי שיקוז ממנו את קיצבת הזיקנה בבוא העת והוא יותר ללא נכסים וללא מקור מחיה.

נוסיף ונעיר כי הדבר תואם גם את כוונת הצדדים וכאי כוחם שמסרו לבית המשפט הודעה משותפת ובה בקשתם למתן תוקף של פסק דין להסכמתם להותיר את המשיבה בדירה עם הילדים עד הגיע הקטין לגיל 19 (30.07.2019) ולאחר מכן למכור אותה ולהתחלק בתמורתה שווה בשווה.

הסכמה זו קיבלה תוקף של פסק דין בבית המשפט.

נמצא איפוא כי בשתי ההחלטות הנ"ל גלומה הכוונה של בית הדין ושל הצדדים להותיר את חלקו של המערער בדירה בידו, לצורך תשלום חובו לביטוח לאומי, חוב שנצבר בשל אי תשלום מזונות הילדים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

פועל היוצא מכך, שאם נקבל את עמדת הרוב לתת למשיבה את חלקו של המערער בדירה כפיצוי, הרי ששתי ההחלטות הנ"ל יתרוקנו מתכלית כוונתם.

עם זאת בהחלט יש להתחשב בהוצאות רפואיות של הבת, שאינן מכוסות על ידי הביטוח הרפואי ואינן בקיצבה כדי לממן הוצאות חריגות אלו, ויש לשקול לחייב את האב בהוצאות אלו, ככל שתוגש בקשה מתאימה על ידי המשיבה. ברם הדבר צריך להיעשות במידה ובמשורה ובהתאם לצורכי הבת, שכן מדובר בהוצאת כספים מהמערער מדין צדקה, וקיימא לן המוציא מחבירו עליו הראיה. אפשר לעשות זאת במסגרת החלטה המאפשרת למשיבה לתבוע את המערער בהוצאות מעין אלו.

לסיכום פרק זה: לא ניתן לכוף את המערער בתשלום גלובלי של כמאתים חמשים אלף ש"ח כסכום מזונות ומדור הבת הנכה, מעבר לכתובה ותוספת שנפסק כדיעה המחמירה ביותר (חזון איש, וכפי שפסק הדיין בדעת המיעוט).

לא ניתן לעקל את חלקו בדירה לטובת חוב מזונות מדין צדקה.

נימוק נוסף לקבלת הערעור

חיוב פיצוי למשיבה בגין גירושין

מהעיון בחומר שבתיקים עולה כי ייתכן ובית הדין האזורי (בדעת הרוב) סבר שיש לתת למשיבה פיצוי בגין מעשיו של המערער שגרמו לגירושין ולכן העמיד את הסכום על ארבע מאות אלף ש"ח כדי שהמשיבה תקבל את חלקו בדירה.

סבורני שלא נמצא בפסקי דין הרבניים פסיקת פיצוי לאישה במסגרת מעללים של בעל נגד אשתו.

מצאנו שלושה סוגי פיצויים שהרחיב עליהם הגר"א שרמן במאמר שפורסם בספר שורת הדין כרך י' (עמודים קכ"ד-קל"ו) שם סקר את שלושת סוגי הפיצוי שחלקם מצאנו באוסף פסקי דין, ובמסקנתו העלה שסוגי הפיצוי שנהגו בזמנו לא פשט מנהג זה בעשרות השנים. והפיצוי שנהגו בבתי הדין הוא כאשר הבעל תובע גירושין ואין עילה הלכתית לחייב את האישה בגט או אז בית הדין מחייב את הבעל בפיצוי האישה מעבר לסכום הנקוב בכתובה במטרה להביא את האישה שתסכים לקבל את הגט. או במקרה שיש לפשר בנפסל המטבע של הכתובה.

שני סוגי הפיצויים הללו הנהוגים בבתי הדין, אינם שייכים כלל במקרה דנן.

נעיר כי בין כך ובין כך, גם מהמקרים שהובאו באוסף פסקי דין לחיוב הבעל בפיצוי אין ללמוד למקרה דנן.

במקרים שהובאו שם דובר על השקעת האישה בנכסי הבעל או שהבעל נותר עם מצבת נכסים גדולה ויש ביכולתו לתת לאישה חלק מנכסיו, ואילו האישה נותרה ללא גב כלכלי. במקרה דנן, המשיבה קיבלה מאם המערער מחצית הדירה כפיצוי על התנהגותו של הבעל כלפיה, בנוסף לסכום של כמאה חמשים אלף ש"ח שנקבע גם לדעת המיעוט. למערערת זכות להתגורר בדירה שנתיים וחצי נוספים ללא תמורה. בנוסף, למערערת יוותר סכום של כמאה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שמונים אלף ש"ח הכולל כתובה ופיצוי והוצאות משפט. מנגד, למערער יותר סכום של פחות משליש מהסכום הכולל של שווי הדירה שמחציתה שייכת לו.

לעומת זאת, אם נקבל את עמדת הרוב כמות שהיא, יוצר מצב בו המערער יותר בחוסר כל ללא רכוש וללא מקור מחיה מאחר שהחוב בביטוח לאומי שייזקף לחובתו, ייתכן וייתבע ממנו בעת הגיעו לקבל קיצבת זיקנה.

היתכן לומר שהמנהג שנמצא באוסף פסקי דין לפיצוי כתובה מדבר גם באופן שהפיצוי מותר את הבעל בחוסר כל, ואילו האישה יוצאת ברכוש גדול.

לא יעלה על הדעת שיש מנהג כזה לחייב בעל בפיצויים המותרים אותו מנושל מכל זכויותיו הרכושיות כמו במקרה דנן.

בלי להביע עמדה בשאלה, האם מנהג הפיצויים שהובא באוסף פסקי דין, התקבל או לא, יש לנהוג באמת מידה סבירה וזהירה של מנהג שיצאו עליו עוררין שלא נהגו בו שנים רבות, ולא לקבוע פיצוי בסדר גודל של פי שלוש מהסכום הנקוב בכתובה לפי הדעה המחמירה ביותר.

לדעת בית הדין בנסיבות מקרה זה, יש להביא בחשבון גם את טענת המערער, שאימו רשמה את הדירה בבעלות משותפת כפיצוי על התנהגות המערער כלפיה.

המשיבה בכמה הזדמנויות ציינה זאת ואף נהגה לצטט מלשונה את המשפט "אני קונה לך דירה כפיצוי על הסבל הרב שאת עוברת ממנו". כלומר, גם המשיבה מסכימה שיש בעצם רישום מחצית הדירה בטאבו על שמה, משום פיצוי מאם המערער על התנהגות המערער כלפיה, ומשכך, יש לראות זאת כהודאת בעל דין לטענה זו, ויש לתת לטענה זו את המשקל הראוי במכלול הרכיבים בעת מתן הכרעה לחיוב המערער בפיצוי המשיבה.

טענות המשיבה שהמערער ויתר ביודעין על חלקו בירושת האם, לא הוכחה. התקיים דיון להוכחות שנקבע לצורך כך ואחיות המערער נחקרו על ידי בא כוחה המשיבה. (ראה פרוטוקול מיום ב' אב תש"ע 13.07.2010) מהעיון בפרוטוקול הדיון אין ראיה מוכחת לטענת המשיבה.

נכון אמנם שאם המערער הותירה לו זכות שימוש בדירה נוספת של האם, ולחילופין לקבלת דמי שכר דירה ממנה, מכל מקום, המערער נותר בלי דירה בבעלותו. המערער צריך לשלם שכר דירה עבור המגורים בדירה שבה הוא מתגורר כיום, ומצבו זה אינו יכול להשתוות כלל למצבה של המשיבה שתיוותר בבעלותה דירה בת חמשה חדרים. אם המשיבה אינה מסוגלת לשלם למערער את היתרה בסך של כמאתים וארבעים אלף ש"ח (בעוד כשנה ושבעה חדשים) יש בידה האפשרות למכירת הדירה בת חמשה חדרים, ולרכוש בתמורתה דירה בת ארבעה חדרים.

זאת ועוד, רואה אנוכי את פסק הדין (לדעת הרוב) להבטחת כלכלה ומדור לבת החריגה, כהרחבת חזית שאינה כלולה כלל בתביעה לפיצוי המשיבה. **זו תביעה עצמאית לכל דבר ועניין,** שזכות המשיבה תעמוד לה בבוא העת ככל שיהיה צורך לדון בתביעה למזונות ומדור לבת החריגה.

בית הדין אינו מתעלם ממצגת מסכת הראיות שהיו לנגד עיני בית הדין האזורי המייחסות מעשים קשים של המערער כלפי ביתו, וגם כלפי המשיבה. **ברם,** יש לתת את הדעת לעובדה שהמשיבה חזרה בה מתביעת הנזיקין שהגישה בבית משפט, ובחזרה לתבוע בבית הדין כעשרה חדשים לאחר התביעה הכספית. הסבר המשיבה כי חששה מכך שהשופטת תקבע לתת את חלקו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

של המערער לבת התובעת, והבת תמכור את חלקה בנוזד עדשים, אינה סבירה ואינה מניחה את דעתנו. המשיבה כאפוטרופסית של הבת יכולה למנוע זאת ממנה בכל מיני דרכים, כך שלא קיבלנו הסבר מניח את הדעת לעילת סגירת התביעה על ידי המשיבה.

המערער לא ינקה עצמו מהדין, ככל שאכן המעשים נעשו על ידו. ברם, איננו יכולים להרשות לעצמנו לפסוק פיצויים מעבר למה שאמת המידה של ההלכה קובעת. ועם כל ההבנה שאפשר לגלות כלפי המשיבה שסבלה בעבר, ומשא הטיפול בבת החריגה רובץ עליה, אין לנו את הרשות לחרוג מכללי ההלכה הבסיסיים, שמה שלא נהוג כמנהג פשוט בכל המדינה לתת פיצוי נוסף, אין לנו הסמכות לפרוץ גדר זה, ובוודאי לא לקבוע סכום מופרז של יותר מפי שלושה. כידוע, אנו אמונים על הכלל ההלכתי שקבעו לנו חז"ל: "אישה שזינתה לא הפסידה בלאותיה קיימין" (כתובות ק"ב ע"ב, טור ושולחן ערוך אה"ע סימן קט"ו ס"ה). הנימוק להלכה זו הוא שאף שאדם עשה מעשים חמורים אין לקנוס בשל כך את נכסיו שלא חטאו. דין זה והנימוק העומד מאחוריו כוחם יפה אף במקרה דנן.

בהקשר לזה אנו רואים כפיצוי נאות והוגן, את עצם חיוב המערער בסכום כתובה לפי הדעות המחמירות.

בית הדין מוצא לנכון למחות על עצם המעשים אם אכן נעשו על ידי המערער.
לסיכום:

לא מצאתי בסיס הלכתי לחיוב המערער בפיצוי נוסף, מעבר למה שנפסק בדעת המיעוט.
עמדת הרוב מנוגדת על פניה להחלטת בית הדין מיום י"א בשבט תשס"ו.

הרב מימון נהרי

מצטרף אני לדברי עמיתי הגר"מ נהרי שליט"א במה שהאריך לדון, הן מבחינה עובדתית והן מצד ההלכה.

ויש להוסיף על דבריו כדלהלן:

1) מזונות שוטה לא ניתן לחייב אלא אם כן באמיד ומדין צדקה ועיין בשו"ת חתם סופר (חלק ב יורה דעה סימן עו) שדן לגבי אדם שהיתה לו בת נכפה רח"ל וזה לשונו:

ואמנם פשוט שאין מוטל על האב הזה לא פרנסתה ולא רפואתה של בת י"ח שנה, והיא כשאר עניי ישראל המוטלים על הצבור, להכניסה לבית הקדש החולים בקהלות גדולות שבמדינותיכם ולהקל מעל העני הזה. אבל למסור נפש אחת מישראל, חלילה, ומוטב שיגרשה מביתו ותלך לנפשה ותמצא מרחמים מאחינו בני ישראל ולא להוציאה משני העולמות.

בעניין שלפנינו ודאי אין האב מבחינת אמיד, ולא ייתכן שיקבע כי עליו להוציא את מלוא ערך חלקו בדירה להוצאות הבת.

2) גם לו היה אמיד, עדיין יש לדון שלא ניתן לחייבו לשלם מראש דמי המזונות, וכדין אלמנה שמצינו שאינה זכאית לגבות מזונות מראש, אלא כשיעור ל' יום. ואף שיש לומר שאם מדין צדקה והוא אמיד, הרי שניתן לחייב לשלם מראש במקום חשש שיגמר הכסף, אמנם זהו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

רק באמיד ביחס להקמת הקרן, אבל אם הוא אמיד לגבי עצם הספקת המזונות ורוצים לחייבו להקים קרן לבת וביחס להוצאת מזונות כמה שנים מראש אינו אמיד, ודאי לא ניתן לחייבו.

3) ברור גם כי אף במקום בו חייב האב, יש לבחון מה הם צרכי המזונות הבסיסיים של הבת, שהרי הדין ש"עולה עמו" לא נאמר במזונות הילדים (חלקת מחוקק בסימן ע"א סעיף קטן א) ובנדון דידן מקבלת הבת קצבה מביטוח לאומי ואפשר שזה מספיק להצטרפותה הבסיסית.

4) מנגד יש לדון, שעל כל פנים ביחס למעשר תמורת הדירה (או יותר, כפי שהאריך עמית הגר"מ נהרי), יהיה לאב דין אמיד. סברה זו מקבלת משנה תוקף מכך שלדברי האב מתכוון הוא לשלם לביטוח לאומי את חובותיו, ובכל מקרה אין לו כל כוונה להשתמש בכספי הדירה.

5) יש גם לדון מחמת כספים שירש הבעל מאימו וויתר עליהם (לכאורה כדי להבריחם) ובכך אמו של המערער על פי דין תורה חייבת כספים לצורך הילדים, על פי הליך בורות שהיה בעבר. ואף שלא אושר בבית המשפט, מכל מקום מאחר שעל פי דין תורה יש מקום לקיים האמור, בנסיבות אלו יש להביא זאת בחשבון גם בשיעור פסיקת פיצוי וכתובה.

ומעיון בחומר שבתיק משעת פסיקת אותם מזונות ועד לכתיבת הצוואה על ידי האם (שאז נתנה במתנת בריא את הנכסים) עברו כ-12 חודש, והסכום יוצא כ-62 אלף ש"ח שיש לדון בהם, שיהיה ניתן לגבות מהבעל מדין מקבל מתנת בריא.

6) יש לדחות את בקשת הבעל, להתערבות בית הדין הגדול בגלל שלטענתו בית הדין האזורי שגה שהתעלם מעובדות מסויימות. בית הדין האזורי, אשר הצדדים הופיעו לפניו מספר רב של פעמים, וטענו את טענותיהם, והציגו את ראיותיהם, התרשם מהצדדים ומהמסמכים והעדויות שעמדו לפניו, והגיע למסקנה על פי שיקול דעתו איזה משקל לתת לכל טענה או עובדה. אין בית הדין רואה סיבה להתערב בשיקול דעת זה.

7) על בסיס כל האמור, אני מצטרף לפסק הדין של הגר"מ נהרי שליט"א, כי יש לחייב את הבעל את הסכום שנפסק בדעת המיעוט.

הרב יצחק אלמליח

הנה ראיתי את שכתבו חברי ואכתוב הנראה לעניות דעתי.

בתיק זה נטענו טענות חמורות נגד האב, טענות אשר יש בהם אם יוכחו, כדי להביאו אל מאחורי סורג ובריח. בית הדין מגנה ומוקיע מעשים אלו ככל שנעשו על ידי האב אך אין זה מתפקידו של בית הדין להכריע בעניין זה. כל החומר נמצא בפני הרשויות כולל משטרת ישראל והן אלו שצריכות לעסוק בעניין בזה.

עיקר הערעור בתיק זה הוא על ההחלטה לחייב את האב כסכום של 400.000 ש"ח, חיוב אשר כולל בתוכו כתובה ותוספת כתובה וכן פיצוי על הסבל שעברה האם והנזק שנגרם לבת בעקבות מעשיו החמורים של האב, כפי שטענה האישה, ונראה מפסק הדין שבית הדין האזורי השתכנע בנכונות טענה זו.

הנה חברי הרחיב וכתב כי אין מקום בנדון דידן לפסיקת פצוי כתובה, ואין להכניסו תחת סוג הפיצויים המקובל בבתי הדין. אם כוונת בית הדין האזורי היתה לפסוק פצוי כתובה, אכן צדק חברי שאין מקום לפסיקה זו. אולם מעיון בפסק הדין עולה לענ"ד כי כוונת בית הדין

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

האזורי היתה לתת פצוי מכח דיני נזיקין, על הנזק שגרם האב לבתו, וזה מוכח ממה שכתבו גם בדעת המיעוט:

כל הדיונים נסובו סביב נקודה אחת והיא דרישת הבעל ובא כוחו כי בתמורה לויתור על מחצית מן הדירה לטובת האישה והילדים, תתקבל ערבות שלא תהיה תביעה מן הבנות הנפגעות נגד האב. האישה הסכימה שלא לתבוע אולם כל מה שהוצע לא סיפק את בא כוח הבעל. לדעת בית הדין חלקו הגדול של חוסר היכולת להגיע להסכמות מוטל על כתפי בא כוח הבעל.

על כן לא היה צריך כלל לדמות לסוג פצוי שנותנים בגרושין. סוג הפצוי שכתב בית הדין זה סוג של תשלום נזיקין שנגרמו בעטיו של האב כפי שהבין בית הדין האזורי.

מעיון בכל החומר שיש בידי בית הדין כולל חוות הדעת של מומחים עולה כי קרוב לודאי שהמעשים המיוחסים לבעל אכן נעשו על ידו, ואכן גרמו נזק בלתי הפיך לילדים ולאם.

אולם מאחר שנדון זה לא הוכרע באופן סופי, ואף שמשרתת ישראל שהתערבה וגבתה עדות לא מצאה לנכון להעמיד את האב לדין, וכך כתבו בחוות דעת שניתנו על ידי גורמי הרווחה כי אין תשתית ראייתית להעמיד את האב לדין, נראה לי, שבית הדין לא יכול להכריע בזה ולחייב פצוי ולהוציא ממון על פי טענות אלו.

למרות האמור בית הדין אינו חוסם את דרכה של האישה או של ילדיה לפעול בזה בדרך הנראית להם.

אלא שעדיין יש מקום לדון שהרי בית הדין כתב טעם שני שבגללו חייבו את האב בפצוי גדול וזו לשונו:

בנוסף לכל האמור לעיל יש לציין כי האם נשארת בבית עם ילדה נכה שלפי כל החומר שבפנינו הדבר נגרם בעטיו של האב, והסכום הנ"ל ישאר לצורך מזונות ומדור של הבת, שהרי השוטה דינו כקטן שאביו חייב במזונותיו.

כוונת דבריהם כי מאחר שכל עול הטיפול עתה יפול על האם, ומעיקר הדין אין האם חייבת בטיפול זה אלא הוא מוטל על האב, יש לחייב את האב בתשלום עבור הטיפול, ונפרש את דברינו.

דמי טיפול

תחילה נבהיר כי אין כל חיוב על האם לטפל בילדי הצדדים, אף אם היו קטנים, ובודאי שאינה חייבת לעשות זאת כשהם גדולים.

ונביא את אשר כבר כתבנו בתיק תיק 914354/9 [פורסם באתרים המשפטים] כי החיוב בדמי טיפול מוטל על האב בלבד.

בפסקי דין רבניים (חלק ב עמודים 4–5 פסק דין על ערעור שנכתב על ידי הרה"ג י. א. הרצוג, ע. הדאייה וי. ש. אלישיב זצ"ל), נכתב כדלהלן:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בית הדין קבע את הסכום לא רק עבור מזונותיה אלא גם בעד הטפול שהאישה מטפלת בה שהרי היא לא מחויבת לטפל בילדה שלו. הטפול בילדה מונע ממנה להרויח עבור מזונותיה היא.

[...] הוצאות הטפול בילד מהווים חלק ממזונותיו של הילד. וטעמו ונימוקו של בית הדין היא על פי יסוד דברי הרשב"ש (סימן קס"ח) וזה לשונו:

תשובה, כבר הסכימו כל האחרונים ז"ל שלא לכוף לגרש המורדת אפילו בטוענת מאיס עלי, על כן אין לכוף לבעל לגרשה וגם אין לה מזונות אבל הוא חייב במזונות בנו הנקתו ושכר שמושו לפי שמעשה ידיה שלה.

דברי הרשב"ש הם מובנים ומסתברים כי הרי כל הדיון הוא לעניין כלכלת הילד והחזקתו, שבזה אין ספק שהאב מחויב לתת לו די מחסרו אשר יחסר לו. גם זה פשוט לדינא שאין ביד הבעל לחייב את האישה בטיפול הילד אם הוא לא משלם לה מזונות, וכמו באומרת איני ניוזנית ואיני עושה הואיל והיא מוחזקת בעצמה, וכמו שכתב הבית שמואל הנ"ל והואיל וטובת הילד דורשת שיימצא אצל אמו, ואם האם לא תקבל את שכר הטיפול לא יהיה לה האפשרות לטפל בילד, אם כן מה לו לילד ולחשבונותיו של האב. הוא התובע והדורש את שלו. הוא איננו צריך לסבול מהדין ודברים המתנהלים בין האב והאם, ולכן לא שייך לומר כי אין להוציא מן הבעל כסף בעד הטיפול של הילד מפני שהאישה חייבת לטפל בו וזה בכלל מלאכות הבית שאישה חייבת לעשות לבעל כי אין לבעל זכות לנכות מדמי החזקת הילד – אשר הוא חייב לילד – על חשבון החוב שהאישה חייבת לו.

וכן כתבו בפסקי דין רבניים (חלק א עמוד 118–119 נכתב על ידי הרה"ג א. גולדשמיט, ש. ש. קרליץ וי. בבליקי זצ"ל) כדלהלן:

בקביעת גובה סכום המזונות יש להביא בחשבון שהילדה היא בגיל הרך וזקוקה לטיפול, ומאחר שהאם עובדת לפרנסתה, יש הכרח למסרה בשעות עבודת האם לטיפול. ומכיוון שהאב מחויב במזונות הילדה, ובכלל המזונות הוא הטפול בה, על כן מוטל עליו לשלם עבור הטיפול.

אמנם לו היה הנתבע מפרנס את התובעת, היה מקום לחייב את התובעת בטיפול זה מתורת חיוב מלאכה שהאישה חייבת לבעלה דוגמת הנקה, עיין שולחן ערוך (אה"ע שם סימן פ' סעיף ו'), ועיין שם סעיף ד' ברמ"א.

אולם, מאחר שהנתבע אינו מפרנס את התובעת, הרי אין היא מחויבת במלאכה. ונפסק הדין בשולחן ערוך, בגרושה לעניין הנקה, שם סימן פ"ב (סעיף ה') וזה לשונו:

האישה שנתגרשה [...] נותן לה שכרה ומניקתו [...] אם הכירה (ואינו רוצה להניק מאחרת) [...] כופין אותה ומניקתו [...] הגה, והוא נותן לה שכר הנקה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הרי שבהנקה, אם כי האישה מחוייבת וכופין אותה להניק כשהולד מכירה, מחוייבת היא רק במעשה ההנקה, אבל שכר ההנקה מוטל על האב. ובגרושה שאין עליה חוב מלאכה כלפי האב, עליו לשלם לה שכר הנקה. ואם בהנקה כך מכל שכן בטיפול, שהרי אין כופין את האם לטפל בילדים אחרי תקופת ההנקה, כנפסק בשולחן ערוך שם סעיף ח': "אם לא רצתה האם שיהיו בניה עמה אחר שגמלתן, אחד זכרים ואחד נקבות, הרשות בידה, ונותנת אותם לאביהם". והלכה זו שעל האב לשלם לאם שכר הנקה וטיפול, היא לאו דוקא בגרושה, אלא גם באב בעל – לאשתו, אם הבעל אינו מפרנסה. כי מכיוון שאינו נותן לה למזונותיה אין עליה כל חיוב מלאכה, וההנקה והטיפול בכלל זה. (עיין בית שמואל בשולחן ערוך שם סעיף קטן כ"א).

דבר זה, חובת האב לשלם לאם עבור הטיפול בילדם – גם אם האם היא אשתו של האב, במקרה שאינו מפרנסה – מפורש הוא בתשובות הרשב"ש (סימן קסח) בנדון אישה מורדת שאין הבעל חייב במזונותיה, וכתב שם:

"וגם אין עליו מזונות, אבל הוא חייב במזונות בנו ושכר הנקתו ושכר שמושו, לפי שמעשה ידיה שלה".

בנידון דידן כפי שכתבתי לעיל אין בית הדין נכנס לקבוע או להחליט מי גרם למצבה של הבת, אולם מכל מקום המציאות היא שהאם צריכה כל ימיה להיות צמודה להשגיח ולטפל בילדה זו, ופשוט הדבר כי אין על האם כל חיוב לטפל בבת אלא כל החיוב מוטל על האב בלבד. אלא שבנידון דידן איירי בבת גדולה למעלה מגיל עשרים וסובלת מבעיות נפשיות ויש לברר מה דין בת כזאת.

קצבה שהבת מקבלת

הטענה כי הבת מקבלת קצבה מהמוסד לביטוח לאומי בגובה כ-2300 ש"ח וזה מספיק לה, טענה זו יש לדחות, שהרי מדובר בילדה שמלבד הצרכים הרגילים שצריכה ילדה בגילה (מזונות, ביגוד וכדומה) צריכה מדור, טיפולים פסיכולוגיים ורגשיים תכופים והוצאות מיוחדות הנצרכות לה בעקבות מצבה הרפואי, והוצאות אלו הם מלבד דמי הטיפול. מצב זה ימשך כל ימיה של הבת שהרי במצב זה מסתבר שהיא לא תינשא לעולם, ואת כל הטיפול וההוצאות למשך כל החיים, אנו משליכים על האם, אשר כבר מטפלת בשתי בנות שמקבלת 2000 ש"ח מזונות דרך המוסד לביטוח לאומי בעוד שרק תשלום לסמינר עבור בת אחת משלמת כ-2000 ש"ח ובכל ההוצאות החריגות האב לא משתתף כלל.

יתירה מזאת, מעיון באתר הביטוח הלאומי בעניין קצבת ילד נכה עולה כי קצבה זו אינה משולמת עבור מזונות הקטין הנכה, אלא עבור הצרכים המיוחדים שלו כדלקמן:

הורים לילדים בעלי צרכים מיוחדים המוגדרים כנכים עקב לקות פיזית או נפשית, מקבלים קצבת ילד נכה מביטוח לאומי. מטרת הקצבה היא לסייע להורי הילד בעל הצרכים המיוחדים במימון ההוצאות בעבור גידולו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ובטיפולים בו, לדוגמה עזרה בלימודים, טיפולי התפתחות, רכישת מכשירי עזר ועוד.

הרי שעיקר מטרת הקצבה היא עבור הצרכים המיוחדים עקב מצבו המיוחד ולא עבור הוצאות מזונות בסיסיות דבר יום ביומו.

חיוב האב במזונות בתו הגדולה כשהיא שוטה

הנה בית הדין האזורי כתב: "והסכום הנ"ל ישאר לצורך מזונות ומדור של הבת שהרי השוטה דינו כקטן שאביו חייב במזונותיו".

ובא כוח האישה הגיש מקורות הלכתיות לחיוב האב במזונות בתו הגדולה אם היא שוטה מדין צדקה:

המרדכי במסכת קידושין סימן תקנ"ה כתב וזו לשונו: הנה בת יעקב צועקת עליו שיפרנסה כמשפט הבנות ושישיאנה לראוי לה והיא חולנית וגרע מקטנה כי אפילו פתה אין לה כח לחתוך מפני חוליה ואם אינו רשאי להכניסה לביתו מפני אשתו יפרנסנה בבית אחר. השיב יעקב היא מודרת נגדי ואין לי במה לפרנסה וגם תקע כפו לאשתו שלא יכניס בתו לעולם בביתו. נראה בעיני שאם הוא אמוד ויש לו במה לפרנסה כופין הרב לפרנסה בצמצום אם אינה יכולה להרויח וכו' אבל במזונות יש לכופו או בביתו או מקום אחר. ואי גברא לא אמיד אפילו הכי כפינן ליה בדברים ומביישין אותו בצבור ומכריזין עליו ביוםא דספרא בבי כנשתא כדי שיתבייש וידחוק עצמו כדי שלא תצא בתו לתרבות רעה.

והוסיף חברי והביא את דבריו של הרב הראשי לישראל הגר"א שפירא (חלק א סימן ד) שהובאו בספר מנחת אברהם ושם הוסיף לבאר מספר דינא דחיי:

ומה שסיים המרדכי כדי שלא תצא בתו לתרבות רעה, פירש בדינא דחיי שזהו גם טעם התקנה בקטנים, שכופין האב בדברים, אם הוא לא אמיד, ובשוטים אם הוא אמיד. ולכן גם גדולה שאינה יכולה להתפרנס דינה כקטנה לחיוב צדקה שעל האב. ועיין בכתובות מ"ט ע"א מצוה לזון את הבנות משום צניעותא וק"ו לבנים דעסקי בתורה וברמב"ם (הלכות מתנות עניים פרק י הלכה ט"ז) ואין להאריך.

דברי הדינא דחיי הובאו באוצר הפוסקים (סימן ע"א סעיף א' אות י"ב) ושם הובא שכך הבין בערך לחם את דברי הגהות המרדכי.

נמצנו למדים מדבריהם שאם האב אמוד, ניתן לכופו בשוטים כדי לכלכל את בתו החולה גם כאשר היא גדולה. אולם אם אינו אמוד אין כופין אותו בשוטים אלא בדברים.

והוסיף חברי הרה"ג נהרי שליט"א מצאנו מחלוקת הפוסקים בדין חוב צדקה שהטילו חכמים על אב לבניו הגדולים מעל גיל שש האם זהו מדין צדקה הרגיל של עניים או שחמור דינו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וכבר הרחיב בזה הגר"א דיכובסקי שליט"א בפסק דין שפורסם בפד"ר כרך כ' (עמודים 23-24) מדבריו יוצא שלדעת רבינו ירוחם הובאו דבריו בבית שמואל (סימן ע"א סק"ג) אמיד דגבי בניו לא הוי כאמיד דאדם אחר, דגבי צדקה בעינן אמיד גמור ואילו לגבי בניו כל שאינו עני מיקרי אמוד.

עוד הביא בשם אבני מילואים (שם סק"ד) שדין צדקה באב כלפי בניו חמור יותר מדין צדקה לאחרים.

אולם הדרישה, מחנה אפרים הלכות צדקה סימן א', בית יעקב סימן ע"א סק"א ועוד סוברים, שאין הבדל בין חובת הצדקה שיש לאב כלפי בניו הגדולים מגיל שש לחובת אדם בדין צדקה לעני.

ועל פי זה כתב חברי ולכאורה על פי המבואר אין לכופך במקרה דנן את המערער במזונות ביתו, ולכל היותר יש לכופו בדברים.

כוונת דבריו כי בנידון דידן אין הבעל אמוד ולכן אין לכופך אותו בשוטים.

גדר אמוד שחייב

הנה חברי העתיק את מסקנתו של הרה"ג חגי איזרר שליט"א מי נקרא אמוד וזה לשונו:

ובביאור גדר שיעור חיוב צדקה של אב כלפי ילדיו הגדולים, ראה במאמרו המקיף של דיין בית הדין הרבני הגדול בדימוס הגר"ח איזרר שליט"א בספר שורת הדין כרך ח' (עמודים שיז-שכז) שם הרחיב לבאר דין זה, וכמו כן דן האם ניתן לפטור את האב מחיוב צדקה ולהטיל זאת על קופת צדקה. במסקנתו העלה שלגבי ילדים גדולים הלומדים ואינם משתכרים (בגילאי 18-15) שיש חיוב על האב לזונם מדין צדקה ואינו יכול להטיל פרנסתם על גבאי צדקה. (והביא מקור הדין תשובת הרשב"א שהובאה להלכה בשולחן ערוך יור"ד סימן רנ"א סעיף ד ובסימן רנ"ז סעיף ח) אולם כל זה כאשר ידו משגת. ובהגדרת "ידו משגת" כתב "הכוונה היא, שיוכל לפרנסם בלי לדחוק את עצמו, שהרי כאשר אין סכסוך במשפחה, הוא בפועל מוציא על עצמו הרבה פחות מחצי משכורתו. לכן אם יתן לילדיו שלישי משכורתו או ארבעים אחוזים, הרי לכו"ע אינו דוחק עצמו ברוב המקרים. ומוכן שבכל מקרה ידון בית הדין לגופו, ראינו רק להזכיר את הכלל שהגדר של "ידו משגת", הכוונה בלא דוחק.

ועל זה כתב חברי כי בנידון דידן האב אינו אמוד וזה לא ידעתי מנין זה יצא לו דבנידון דידן אינו אמוד, ואבאר דברי. הנה ידוע ומפורסם הדבר כי כדי שלא יתחייב אדם במזונות גבוהים הרי הוא מסתיר מעלים ועושה כל אשר בידו כדי שיחשב שהוא בבחינת דל ואביון ואין משגת ידו אף לצרכים המנימלים אשר הוא צריך להם.

אבל כאן חובתו ותפקידו של בית הדין לברר עד היכן שידו מגעת ובודאי לבחון את כל החומר שבפניו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הנה אב זה אשר מציג עצמו כעני מתוך החומר אשר בתיק כאשר מסתכלים בעין בוחנת על כל המכלול רואים כי רחוק הוא מלהיות עני או אחד שחי בדוחק ולא ניתן לכופו לזון את בתו השוטה שדינה כדין קטן.

חדא – אב זה אשר מודע למעשיו הנלוזים וחשש כי יעמוד לדין ויוציאו ממנו כל אשר בידו כדי לפצות את בתו לכן מחליט הוא להבריח כספים.

הנה עובדות שכתב בית הדין האזורי במפורש, אין בית הדין הגדול יכול לחלוק על עובדות הידועות לבית הדין וכך כתב בית הדין:

כל הדיונים נסובו סביב נקודה אחת והיא דרישת הבעל ובא כוחו כי בתמורה לויתור על מחצית מן הדירה לטובת האישה והילדים, תתקבל ערבות שלא תהיה תביעה מן הבנות הנפגעות נגד האב. האישה הסכימה שלא לתבוע אולם כל מה שהוצע לא סיפק את בא כוח הבעל. לדעת בית הדין חלקו הגדול של חוסר היכולת להגיע להסכמות מוטל על כתפי בא כוח הבעל.

גם בכתב התביעה לגרושין מוכח שהאב היה מודע לזה שהרי נכתב שם: "לבנותיו של הנתבע עילת תביעה עצמאית והתובעת אינה יכולה להיבנות עליה [...]"

גם בהסכם שנעשה בין הצדדים אלא שהאב חזר בו דאג להכניס סעיף כדי שאם יתבעו אותו יוכל לקבל את מחצית הדירה בחזרה וזה לשון סעיף ג' מהחלטת בית הדין:

חלקו של הבעל בדירה ישמש כבטוחה לכך שלא תוגשנה נגדו או נגד מי מבני משפחתו תביעה כלשהי עתידית מצד האישה ואו מצד האישה ו/או מצד ידיד קרוב או כל גורם אחר והאמור מתייחס לכל תביעה שעניינה מזונות ו/או נזיקין ו/או כל תביעה מכל מין או סוג כלשהו.

ובסעיף ד' כתב: "הפרה של סעיף ג' תגרום לכך שחלקו של הבעל יוחזר אליו לרבות כל ההוצאות המשפטיות שיחולו רק על האישה".

מאחר והבעל ידע כל זאת עשה כל אשר בידו שלא יראה בעל ממון ולכן כתב ויתור על כל מה שקיבל מאמו בצואה ושם האם נתנה לו זכות לגור כל ימיו באחת הדירות אשר היו ברשותה (הדירה ב[נ]. ברחוב פלוני).

יש לציין כי הוא ויתר לטובת האחות אשר קיבלה בדירה אחרת שהיתה לאם 50% [והמערער לא קיבל בדירה זו כלום כלומר נגרע חלקו של המערער וניתן לטובת אחותו] האם קובעת בצואה כי בת זו יכולה לתת לפי ראות עינה לאחיה [המערער].

כלומר האב היה בידו על פי הצואה זכות למדור לכל ימיו.

והשאלה המתבקשת היא מדוע אם הוא עני מרוד צריך להעביר את כל זכויותו לאחותו מלבד מה שאמו נתנה את חלקו לאחות המדוברת בדירה אחרת, התשובה היא פשוטה. הוא חושש מתביעות נזקין ולכן הוא מבריח "ומוותר" לטובת אחותו וזו האחות המצווה בצואה על ידי אמו שתדאג לו.

אין זה ויתור אלא הברחה.

היוצא כי למערער יש זכות מגורים בדירה לכל ימיו כך שאין צריך לדאוג למדור.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כמו כן הוא מודה כי יש לו הכנסות מקצבאות המוסד לביטוח לאומי על סך 2000 ש"ח. על זה יש להוסיף את טענתו כי הוא אברך יום שלם ונמצא שהוא מקבל מילגה לכל הפחות בגובה 1500 ש"ח.

על זה יש להוסיף עוד 425.000 ש"ח שאמור לקבל בעת פירוק השיתוף. האם לאדם שיש לו זכות מגורים בדירה לכל ימיו והכנסותיו הידועות לחודש הם כ-3500 ש"ח ועוד מחצית דירה בשווי של 425,000 ש"ח האם לזה יקרא עני וחי בדוחק. יש להבהיר כי גם מזונות ילדים שהוא חייב לא משלם והאם נאלצת לגבות אותם דרך המוסד לביטוח לאומי.

הדין שבאמוד יורדים לנכסיו

אחר שביארנו כי בנידון דידן האב דינו כדין אמוד הרי מבואר בהלכות צדקה כי יורדים לנכסיו ואף על פי שזו מצוה ששכרה בצדה.

וזוהי לשון הטור (יורה דעה הלכות צדקה סימן רמח):

כל אדם חייב ליתן צדקה אפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן ממה שיתנו לו ומי שאינו רוצה ליתן או נותן פחות משראו לו ליתן היו בית דין כופין אותו עד שיתן מה שאמדהו ליתן ויורדין לנכסיו ולוקחין ממנו.

וכתב בבית יוסף (שם):

וכתבו הרי"ף (ה:) והרא"ש (סימן כז) שמעינן דכל הני מילי חיובא ומפקינן מיניה דומיא דפסי העיר ע"כ. וגרסינן עוד שם ובפרק נערה שנתפתתה (כתובות ט:): רבא אכפייה לרב נתן בר אמי ואפיק מיניה ת' זווי לצדקה ומוקים ליה התם בדאמיד וכתבו התוספות (כתובות שם ד"ה אכפייה) ואם תאמר היאך כפה בשביל צדקה והכתיב מתן שכרה בצדה דכתיב (דברים טו) למען יברכך וכל מצות עשה שמתן שכרה בצדה אין בית דין של מטה מוזהרין עליה (חולין קי): ויש לומר דאכפייה בדברים, אי נמי קצבו בני העיר ביניהם לתת כך וכך לחודש הילכך אכפייה, ועוד דבצדקה איכא תרי לאוי לא תאמץ ולא תקפוץ (דברים טו ז) עכ"ל. והר"ן (כתובות יח. דיבור ראשון) הסכים לתירוצא בתרא וכן דעת הרמב"ן (כ"ב ח: ד"ה הא דמקשי) שכתב דהא דאכפייה רבא לרב נתן בר אמי לאו מחמת קיצותא דמתא הוה אלא שהיה עשיר ולא הוה עביד כדבעי ליה, וכך הם דברי רבינו, וכן פסקו סמ"ג (עשין קסב רז ע"ג) וסמ"ק (סימן רמח) וכן פסק הרמב"ם בפרק ז' מהלכות מתנות עניים (ה"י) וז"ל מי שאינו רוצה ליתן צדקה או שיתן מעט ממה שראוי לו בית דין כופין אותו ומכין אותו מכת מרדות עד שיתן מה שאמדהו ליתן ויורדין לנכסיו בפניו ולוקחין ממנו מה שראוי לו ליתן. ולדבריו הסכים הר"ן בפרק נערה שנתפתתה (שם) ודלא כדמשמע מדברי הרשב"א (כתובות מט: ד"ה כי) שאין יורדין לנכסיו. וכיון דכל הני רבוותא סברי דמעשין על הצדקה, הכי נקטינן, ודלא כרבינו יוסף וריצב"א שכתבו המרדכי (סימן תצ) והתוספות

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בפרק קמא דבבא בתרא (ח: ד"ה אכפיה) דאין מעשין. ולזה נוטה דעת מהר"י קולון ז"ל (בסימן קמ"ח) שכופין על הצדקה.

וכן פסק מרן בשולחן ערוך (יורה דעה הלכות צדקה סימן רמח סעיף א):

כל אדם חייב ליתן צדקה, אפילו, עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן ממה שיתנו לו. ומי שנותן פחות ממה שראוי ליתן, בית דין היו כופין אותו ומכין אותו מכת מרדות עד שיתן.

וכתב בש"ך על שולחן ערוך (שם סק"ג):

ואף על גב דהוי מצות עשה שמתן שכרה בצדה דכתיב "למען יברכך", מכל מקום כיון דאיכא בה נמי לאוין "לא תקפוץ" ו"לא תאמץ" - כופים, כן כתבו הפוסקים שאמדהו ליתן, ויורדים לנכסיו ולוקחין ממנו מה שראוי לו ליתן.

דין מי מבריא או שמבזבז נכסיו

בנידון דידן הבעל כלל לא צאית דינא. בפועל הוא לא משלם את המזונות שבית הדין האזורי פסק והאם נאלצה לגבות את המזונות דרך המוסד לביטוח לאומי ולכן הוא צבר שם חוב של למעלה מ-300.000 ש"ח. כמו כן הוא חייב בהוצאה לפועל כ-40.000 ש"ח ומלבד זאת הוא הבריח את כל מה שירש על פי צוואה שאמו כתבה [זכות מגורים לכל ימיו באחת הדירות שהיה לאם] על ידי כך "שויתר" לטובת אחת האחיות שקיבלה יותר ממנו. הנה לך שאדם זה גרוע ממי שטוענים עליו כי הוא מבריא או מבזבז נכסיו ולא יהיה ניתן לגבות ממנו, שהדין שמעקלים את ממונו אף קודם שיגיע זמן הפרעון.

נציג בזאת דברי השולחן ערוך והרמ"א (חושן משפט הלכות הלואה סימן עג סעיף י):

מי שיש לו שטר על חבירו לזמן, ובא בתוך הזמן לבית דין ואמר מצאתי מנכסי פלוני ואני ירא שאם יבואו לידו יבריהם ממני ולא אמצא מקום לגבות חובי, אם רואה הדיין שום אמתלא לדבריו שלא יוכל לגבות חובו כשיגיע הזמן, מצוה על הדיין לעכב הממון עד שיגיע זמן השטר. וכן הדין בלוה לזמן ובתוך הזמן רואה המלוה שהלוה מבזבז נכסיו ואין לו קרקע, או שהלוה רוצה לילך למדינת הים, ותובע המלוה את שלו או שיתן לו ערב, שומעין לו.

הגה: והוא הדין בכל מקום שנראה לבית דין לעכב מעות הנתבע (פסקי מהרא"י סימן ס"ד). ומזה נשתרוב המנהג לעקל המעות אף על פי שאין בו צורך כולי האי (תרומת הדשן סימן ש"ה).

ובסמ"ע על שולחן ערוך (שם סק"ל) נאמר:

מי שיש לו שטר על חבירו כו'. נראה דדוקא נקט שיש בידו שטר, דאז הוא יכול להוציא מחבירו, דאף אם יטעון הלוה נגד השטר, ישבע זה על שטרו ויטול, משום הכי מעקלין על פיו, מה שאין כן כשאין בידו שטר, דהא הלוה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

יכול לישבע היסת ולפטור ממנו, אפילו הלוהו בעדים הא קיימא לן דאין צריך לחזור ולפרעו בעדים, כמו שכתב בסימן ע' סעיף א', וק"ל:

ועיין באר הגולה שכתב שאף במלוה על פה, אם הלוה מודה שחייב או אם יש עדים בדבר, מעקלים נכסיו עד הפרעון.

ועיין בספר כלבו סימן (סימן קכד) שכתב שהוא הדין אם יש פסק דין בידו וזוהי לשונו:

(לו) דין, אדם שיש לו פסק דין על חבירו וחבירו אומר פרעתי, נאמן, וכן משמע בהגוזל בתרא דאיתא התם וכי כתבינן אדרכתא מודעינן ליה, פירוש ללוה כיון שידע שהחליטו לו נכסיו ולכך אמר פרעתי אינו נאמן, אבל פסק דין כותבין כל היום שלא מדעתו של לווה, לכך אם אמר פרעתי נאמן, והר"ף ז"ל הגיה ודוקא כשאין לו בידו פסק דין אבל אם יש לו למלוה פסק דין שטר בידו אינו נאמן לומר לו פרעתי משום דאמר ליה שטרא בידי מאי בעי דלא גרע ממלוה בשטר דאין נאמן לומר פרעתי.

ולכן בנידון דידן מאחר שיש לאישה פסק דין בידה הרי שהיא יכולה לעקל עבור דמי הטיפול בבת.

הטענה כי בנידון דידן גם אם המערער אמוד הרי שודאי אינו אמוד כדי להקים קרן, הנה בנידון דידן אין צורך בהקמת קרן לצדקה עבור הבת גם אין לחייב את המערער בתשלום כל שהוא אלא יש להקל על האם שאמורה לטפל בילדה זו כל ימיה שיהיה לבת מדור [שאין האם חייבת במדורה].

וזאת הייתי עושה אם הייתי מוצא מקור שניתן לעקל בכה"ג על ידי עיקול מחצית הדירה השייכת למערער כך שמחצית הדירה תשאר בבעלותו אולם זכות המדור במחצית הדירה הרשומה על שמו תהיה לבת, אלא אם כן ימציא מדור חלופי, וזה יהיה חיוב של האב מדין צדקה ונשאר על האם להמשיך ולטפל בילדה זו כל ימיה גם היא מדין צדקה.

אולם מאחר שלא מצאתי אסמכתה שניתן לעקל בכהאי גוונא, אני מסכים לדעת חברי לפסוק כדעת המיעוט.

הנלענ"ד כתבתי, וצור יצילנו משגיאות אמן.

הרב מיכאל עמוס

לאור האמור פוסק בית הדין

הערעור מתקבל.

בית הדין פוסק לחייב את המערער לשלם למשיבה כפיצוי את הסכום שנפסק בדעת המיעוט היינו סך של 151,645 ש"ח.

ניתן לפרסם ללא פרטים מזהים.

ניתן ביום כ"ז בטבת התשע"ז (25/01/2017).

הרב מימון נהרי

הרב מיכאל עמוס

הרב יצחק אלמליח

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים